

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ראה
מנחם אב ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין סגולת אמירת פיטום הקטורת.

שורש המגיפה על פי חכמי האמת.

חשיבות אמירת פסוקי הקטורת בנחת, עם טעמי המקרא, ומבלי לדלג אף מלה.

השלמה בעניין ההבדל שבין דְּבַר לבין מגיפה, ופירוש המלה 'דברתא' המובאת בתרגום על המלה 'מלקוח'.

חמש צורות נוספות להחזקת כוס של ברכה, ובסה"כ עשרים צורות.

פסק דין שיצא השבוע לגבי המפיצים ומפרסמים כיום דברי מינות וכפירה בריש גלי, מקורות מהגמרא בהם נקטה לשונות מיוחדים בכדי לאפוקי מדעת הצדוקים, כגון בעניין ביאור הפסוק עין תחת עין וגו'. וכן בעניין גלילת המזוזה. ואיסור קביעתה גלויה ופתוחה במשקוף הדלת.

השלמה לגבי הכתובה בנוסח תימני שהוציא הרב מסעוד משולם שליט"א, והתייחסות למכתב תשובתו למרן שליט"א בעניין זה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 557

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו הרב אהוד לוי הי"ו מראשל"צ, ולהצלחת ליאת שרה בת בנימין שתחי', ואבישי בן אהוד הי"ו. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו הרב אהוד לוי הי"ו מראשל"צ, ולהצלחת ליאת שרה בת בנימין שתחי, ואבישי בן אהוד הי"ו. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה, אכ"ר.

דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין סגולת אמירת פיטום הקטורת.

גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים, לקראת סוף תפילת שחרית, בפיטום הקטורת ודף ע"ו ע"ב, מאריך להסביר את חשיבות אמירת פיטום הקטורת. וזה לשונו, ענין פיטום הקטורת, סודו רם ונשא. וז"ל הזוהר [מדרש הנעלם, פרשת וירא דף ק' ע"ב] א"ר פינחס, זמנא חדא הוינא אזיל באורחא וערעית באליהו, אמינא ליה לימא לי מר מלה דמעלייא לברייתא. פעם אחת הייתי הולך בדרך ופגשתי את אליהו הנביא, וביקשתי ממנו שיאמר לי איזה דבר שמועיל וטוב לבריות, שירוויחו מכך. אמר לי – אליהו הנביא עונה לרבי פינחס – קיים גזר קב"ה – הקב"ה כרת ברית – ועאלו קמי כל אלין מלאכיא דממנן לאדכרא חובי דבר נש – כל המלאכים שיש להם תפקיד להזכיר את עבירות בני האדם – דבעדנא דיך כרון בני נשא קורבניא – בזמן שיזכירו את הקרבנות – ויימרון ברעות נפשא וליבא עניינא דקטורת, דיתבטל מותנא מנייהו וכו'. אם יאמרו את עניין הקטורת בנפש חפצה ובלב שלם, תתבטל מהם המגיפה.

ושם [דף ק"א ע"א] מביא מעשה דרבי אחא דאזל לכפר טרשא וכו', ויעץ להם לומר פיטום הקטורת, וניצולו מהדְּבָר ע"ש. הדבר ידוע בשם מדרש הנעלם, סיפור ארוך. ודנו עליו בס' העקידה, ומהר"ם אלשיך בפרשת קורח.

ובסוף פרשת ויקהל [דף רי"ח ע"ב] אמרו שם, לית לך מלה בעלמא למתבר ליה לסטרא אחרא, בְּרַ קטרת – זהו הדבר שהכי שובר ומבטל את סטרא אחרא – דלית לך מלה חביבא קמי

קב"ה כקטרת. מלה דא גזרה קיימא קב"ה, דכל מאן דאסתכל וקרי בכל יומא עובדא דקטרת, ישתזיב מכל מלין דחרשין דעלמא – מכל הדברים הרעים, מכל הכישופים שבעולם – ומכל פגעין בישין, מדינא בישא, ומהרהורא בישא, וממותנא, ולא יתזק כל ההוא יומא, דלא יכיל סטרא אחרא לשלטאה עליה. ואצטריך דיתכוון ביה. העיקר אינו להגיד את המלים, אלא צריך לומר זאת בכוונה. ראשית, את הכוונה בפשט המלים, להבין זאת, לכן כדאי ללמוד את הפירוש בכדי לדעת מה שהוא אומר. כמו כן, לומר זאת בחשק וברצון ובכוונה.

אמר רבי שמעון, אי בני נשא הוו ידעי כמה עלאה איהו עובדא דקטרת קמי קב"ה – רשב"י אומר, אילו היו בני האדם יודעים את ערך הדבר – הוו נטלי כל מלה ומלה מניה, וסלקי לה עטרה על רישייהו ככתרא דדהבא. כמו כתר של זהב. ומאן דאשתדל ביה, בעי לאסתכלא בעובדא דקטרת, ויכוין ביה בכל יומא, אית ליה חולקא בהאי עלמא ובעלמא דאתי, ויסתלק מותנא מניה ומעלמא, וישתזיב מכל דינין דהאיי עלמא, מסטרין בישין ומדינא דגיהנם ומדינא דמלכו אחרא. גם מעול המלכיות.

בספר זכר דוד, למהר"ר דוד ממודינא, שהבאנו קצת מדבריו בשיעור הקודם, העלה [במאמר ראשון פרק ט"ל] בשם ספר מעבר יבוק, לגבי מעלת הקטורת, בזה"ל, ופוק חזי מה שמספר ומונה בשבחו, הרב מעבר יבק [במאמר עתר ענין הקטרת פ"ג]. הא' ביטול המגפה וחלאים, הב' שמציל משעבוד, הג' שבעבורו הברכה מצויה במעשה ידי אדם והצלחה בכל דבריו, הד' שמציל מדינה של גיהנם, הה' ביטול החיצונים והקליפות, הו' ביטול הכשפים, הז' ביטול הרהורים רעים, הח' נוחל העולם הזה והעה"ב, הט' מסלק הדין מעליו, אשר על כן טוב לאומרו בבית החולה ובעת צרה. הכל מבוסס עפ"י מאמרי ספר הזוהר הק'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

[ויקרא י"ג, כ"ח] צָרְבַת הַמְּכֹנָה הוּא. כלומר, האויר בעולם הזדהם, והקטורת הזאת מבטלת זאת. אלו דברים עמוקים.

וזיל בתר טעמא דאיתאמר לגבי דבר ומגפה. ובעיניך תראה, שאין דבר מועיל להשביתם ולהכניע הקליפות כמו הקטרת. שהרי כתב האר"י זלה"ה, שחלאים אלו, באו מבירורי הניצוצות שלא נבררו כל הצורך, אלא שבתוכם יש עדיין פסולת הקליפות. ואלו הקליפות הם המכים את האדם במגפה, ומתדבקים ממש בו במלבושיו ובשכונתו, ויכולים להזיק כל הקרב אצלם. כבר הבאנו זאת בזמנו באריכות, ואמרנו כי בשביל זה טוב ומועיל מי שיכול לפעול להחזיר אנשים בתשובה, זה ג"כ פועל, כיון שבעצם זה אותו הדבר.

ועיין בספר משנת חסידים [מסכת תיקון המגפה], זהו שורש הדבר והמגפה לדעת חכמי האמת, מלבד מ"ש חכמים התוכנייים – דהיינו אלו המתעסקים בטבע ובתכונה – שהמגפה שהיא מכה מהלכת, היא הבאה ממזל שבתאי, והגלגל שבתאי סובב הולך כל העולם לשלושים שנה פעם אחת. ועל כן כתב הרב אמתחת בנימין [בדף י"ג ע"א] דמשום הכי שכיח ומצוי חשש האויר כל שלשים שנה עי"ש.

זאת פעולת הגלגל שבתאי בעולם משפיע שלושים שנה, לכן ישנה מגיפה ח"ו כל כמה עשרות שנים. פלא.

לאחר מכן הוא מביא את דברי הרמב"ן, מה שהבאנו קצת בשיעור הקודם, שמגיפה היינו שמתים בשעה אחת הרבה אנשים וכו', אבל אלו הכיתות שמתחילות לעשות רע, כשישראל חוזרים בתשובה ומתחילין להתענות ולעשות תרועה, מיד שבים אלו הכיתות במקומן, שמתיראים מן התרועה. טוב לשים לב לזה, כי אנחנו כעת מתקרבים לקראת חודש אלול. כמו שעושים בר"ה כדי לערבב השטן.

ועיין בספר חסד לאברהם [בעין הקורא נהר מ"ז], שגם הוא כתב דקריאת פיתום הקטרת, יש בו סגולה להבריח כל סנקליטי המלך. לכן בשעת כעס ח"ו נכון הדבר לאמרו, כי הוא מחליש כעס המלך, ומבריח השוטרם הממונים להוציא הדין, עי"ש סודן של דברים.

ובפרט בעת שחמה עזה בעולם, ששולטים הדבר והמגפה ח"ו בר מינן, הוא למגן ולמחסה להנצל מהם. וכבר ידוע מ"ש בפרק א"ר עקיבא [שבת דף פ"ט ע"א], שסוד זה מסר מלאך המות למשה רבינו ע"ה כשעלה למרום, שעל ידי הקטרת תעצר המגפה, וכן אירע להם שנאמר ויתן את הקטרת וגו' ועמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה.

שורש המגיפה על פי חכמי האמת.

והוא ממשיך וכותב כך, ואחד מן הטעמים שהקטרת עוצר המגפה, ביארו הרב מעבר יבק [בפי' לספר התקונים כ"י דף מ"ב ע"ב], בביאור מיתת בני אהרן וז"ל – הוא כותב כאן דברים גבוהים מאד, מי שירצה יעיין בפנים, רק אולי נבין קצת בתורת 'ראשי פרקים' – והאש היוצא מהגבורה ח"ו להלהיב כוחות הדין אש של מעלה, שהוא אש אוכלת, אש מבטל ואוכל אותם, כי צריך להקריב דבר שיוכל לסבול האש העליוני. אש כנגד אש. ובני אהרן הקריבו אש זרה, אש שלא תוכל לעמוד לפני האש הגדולה. ולהיות שהאש העליונה ירד אז, ולא מצא מקום להידבק בו, לקח נשמתם שהיתה מצד האש נזלת מן הבינה.

וזהו סוד מדוע הקטרת עוצר המגפה, כי אש גדולה הזאת מקוטרת מור ולבונה. הרי במציאות, הקטורת היא על גחלים, על אש. אנחנו עושים בתורת 'ונשלמה פרים שפתינו', כי אין לנו קטורת בעוה"ר, רק הדיבור פועל את העניין. ביוצאה אוכלת ומבערת כל אש זרה ונגע וצרבת מכוה בעיפוש האויר עי' דבריו. 'צרבת מכוה', הוא לקח זאת מלשון הפסוק

כמו כן בדבר כששולט – מיד חוזר בתרועה, והמגפה שבאה ממדת הגבורה עליונה אינה חוזרת למקומה בזה, כי אם בקטרת, דכתיב ויתן את הקטרת וכפר על העם, ומיד ותעצר המגפה ע"כ.

מסיים הזכר דוד ואומר, והסיבה העיקרית אשר ממנו נתהוו הדבר והמגפה, היא החטא. דלאו הערוד ממית, אלא החטא ממית.

סיפר לי אבא מארי זצ"ל, שהוא ראה בארץ תימן, היה שם באיזה מקום משהו מפליא ומבהיל, היו מתאספים שם מכשפים בצלע ההר, עומדים בשורה עם גרזנים בידיהם, ואנשים רבים היו באים לשם, כנראה מובן שהמכשפים עשו זאת בשביל שיקבלו תשלום. אותם מכשפים היו מכים על מצחם בחוזק עם הגרזנים, ולא היה קורה להם כלום. והנה לפעמים כאשר היה קורה שהם ניזוקים, מיד אמרו, יש כאן מישהו יהודי אשר מבטל את הכישוף שלנו, תחפשו אותו.

אמר לי אמר מארי זצ"ל, כי הסוד היה, שאותו היהודי היה אומר את פיטום הקטורת. כאשר הוא היה אומר את פיטום הקטורת, היה מבטל את כל הכישופים שלהם, וממילא אז היו פוגעים בעצמם.

אבל אבא מארי התחכם, כאשר הוא ראה שזה כך, הוא הלך לצד, לא לראות אותם ישירות ממול אלא מהצד, והוא אמר לי כי כאשר הוא היה בצד הוא ראה שהם לא פגעו ממש במצח, זה היה כמעט במצח אבל בפועל הם לא נגעו. זאת היתה אחיזת עינים. מן הצד היה אפשר לראות, שבעצם הם כאילו פוגעים. אבל בכל מקרה זה מסוכן, הבדל של מילימטר או שנים.

בכל אופן, רואים שכאשר אומרים את פיטום הקטורת בכוונה, ביראת שמים, זה פועל ומבטל.

שאלה מהקהל: אבל זו סתירה מיניה וביה, מה נפשך, אם זאת רק אחיזת עינים, הטעיה, אין כאן כישוף, ואין צורך שפיטום הקטורת יבטלנה?

תשובת מרן שליט"א: טוב שאלת. ונסביר זאת היטב בעזה"ת. אתה חושב על מה שיש בזמנינו, קוסמים כאלה. אך צריך לדעת כי ישנם שני מיני אחיזת עינים, כמ"ש בס"ד בשלחן ערוך המקוצר הל' מעונן ומנחש וסימן קמ"ח ס"ג, איזהו מעונן. זה האוחז את העיניים. דהיינו שהוא כאילו אוחז את עיני בניאדם וסוגרן, שמטעה אותם באופן שנדמה להם כי הוא עושה דברים נפלאים חוץ מדרך הטבע. כגון הזורק טבעת לאויר ואחר כך מוציא אותה מפי אדם אחד העומד שם, ולפי האמת אינו עושה כלום זולתי בקלות ידיו ובתחבולותיו. ויש אחיזת עיניים אף בדברים שהם חוץ לטבע, כגון להמית ולהחיות. ואסור לעשות מעשים כאלו אפילו לשמחת פורים וכו' ע"כ.

כאן המדובר הוא במין השני, בדברים שהם חוץ לטבע. כגון שנז' בגמ' סנהדרין שאחד חתך בשר של גמל לנתחים, ואח"כ חיבר והחזיר אותו לחיים. אם כן ראו כביכול בעינים בשר חתוך לחלקים, וכביכול מת הגמל, אך בכל זאת זה נחשב אחיזת עינים, כיון שלא ראו דם ופרש יעו"ש בגמרא. גם כאן, המכשפים הפעילו כח בלתי טבעי, באופן שכביכול הצופים ממולם ראו שהם פוגעים במצחם בגרזנים, אף שבפועל זה לא היה. כמדומה אני שאפילו היו שומעים את ההכאה בחוזק במצח. זה כישוף. מבהיל הדעת.

אאמור"ר הלך הצידה, כנראה למקום נסתר שהמכשפים לא הבחינו. הם הפעילו את כח ההטעיה רק ממול, לנגד הציבור, ולכן עליו זה לא פעל.

חשיבות אמירת פסוקי הקטורת בנחת, עם טעמי המקרא, ומבלי לדלג אף מלה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

השלמה בעניין ההבדל שבין דְּבַר לבין מגיפה, ופירוש המלה 'דברתא' המובאת בתרגום על המלה 'מלקוח'.

דיברנו בשיעור הקודם, לגבי ההבדל שבין דבר לבין מגיפה, אמרנו ששה חילוקים ביניהם. כי כפי שאמרנו, חייב להיות שישנו הבדל ביניהם. גם בלשון ארמית, יש חילוק. 'מותא' זהו תרגום המלה 'דבר', ו'מותנא' זהו התרגום של 'מגיפה'. ולמעשה, הדבר כן גם בתפילות, כגון בתשעה באב, או אחרי קבורת הנפטר, ישנו קדיש דעתיד וכו', יתכלי מננא וכו', חטאה, חרבא, שביא, כפנא, מותא, מותנא, גלותא וכו'. מבדילים ביניהם. יש מותא, ויש מותנא. מות זהו הדבר, ומותנא זה מגיפה.

אותו הדבר בהושענות אחרי הקפת התיבה שאומרים בכל יום בחג הסוכות, אומרים בסוף ההושענות כך, תתפרקון ותשתיזבון מן חרבא, מן כפנא, מן בזתא, מן שביא, מן מותא, מן מותנא, מכל מיני משחית ומכל מיני פרעניות וכו'.

מהרי"ץ אומר שם בעץ חיים [ח"ב דף ס"ה ע"א], מותא, כפשוטו. מותנא, מגיפה. נראה מדבריו, כי 'מותא' היינו מות. אבל בעצם, זהו תרגום המלה 'דבר', אם נדייק יותר את המשמעות. כפי שאמרנו, המלה 'דבר' היינו, שזה מדבק, ולא סתם מות רגיל.

כפי שאמרנו בזמנו, גם מהגמ' במס' תענית ודף כ"א ע"ב רואים זאת, כי הגמ' בהתחלה קוראת לכך 'דברתא', ואחר כך 'מותנא'. למה שינו את הלשון?

מצד שני, שמתני לב אחר-כך, כי גם בתרגום יש לנו את המלה 'דברתא', על משהו אחר בכלל. כגון בפסוק [במדבר ל"א, כ"ז] וְחָצִיתָ אֶת הַמִּלְקוֹת, התרגום הוא 'דברתא'.

מתוך הקושיא הזאת, אדרבה, מכאן הבנתי את עומק העניין. ירדנו עי"ז לשורש המלה

חוץ מזה, כידוע אנחנו משתדלים בימים הללו, גם לבקש רחמים, ולקרוא מזמורי תהלים. וצריך לדעת שכל מלה ומלה בפיטום הקטורת, היא חשובה, כתוב שלא לאבד ולא לדלג ממנה אפי' מלה. יש אומרים, כי מ"ש 'אם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה', זהו גם על המלים. זה קצת מבהיל, אבל בכל אופן בודאי חשוב מאוד שלא לדלג אף מלה. כמו כן, לומר את הפסוקים בטעמיהם שבמקרא. ודבר זה חשוב כל הזמן, תמיד צריך לומר זאת כך, כפי שמהרי"ץ אומר 'נהגו לאמרו בנחת בניגון משנה שלא יבואו לדילוג והבלעת תיבה'. והוא מוסיף, 'יאמר הפסוקים בניגון ובטעמים'. העולם רגיל לקרוא זאת כרגיל, כאילו זה חלק מהברייתא, באותו הניגון, גם במנחה וגם בשחרית. אבל ראוי שזה ייאמר בדיוק בטעמים שבמקרא.

ואח"כ לומר את התפילה לעצירת המגיפה, וכן כמו שמהרי"ץ מוסיף בפירושו את הפסוק זי'אמר אליהם ישראל אביהם וגו' – שלוש פעמים. הסוד הזה מבואר בספר צרור המור [פרשת מקץ], וגם המבי"ט כתב זאת בספרו בית אלהים [שער התפילה, שלהי פרק ט"ז]. סוד העניין, לומר את הפסוק הזה ג"פ, כי בפסוק הזה ישנה סגולה להגין מכל צרה, אם ח"ו אדם בא למקום שיש שם חליים רעים או מגיפה והוא חייב להיכנס לשם, כאשר הוא נכנס לעיר הוא אומר את הפסוק הזה ג' פעמים. הסגולה של זה, כי בפסוק הנזכר, ישנן עשרים וארבע תיבות, כפול שלוש פעמים זה ע"ב, כנגד שם בן ע"ב. כידוע, סגולת שם בן ע"ב, היוצא מפסוקי ויסע וגו' ויבוא וגו' ויט וגו' [עיי' שיעור מוצש"ק מוצש"ק חוה"מ פסח, ומוצש"ק שמיני, שנת ה'תש"ע], זהו כוח גדול מאד. אמנם אנחנו בעוה"ר איננו יורדים לעומק העניין, אבל 'כל לבבות דורש יי', לכל הפחות מה שאנחנו יכולים לעשות. וה' לא ימנע טוב להולכים בְּתַמִּים.

'דבר'. הרי אמרנו ש'דבר' זה בדיבור, ע"י שניתז רסיסי רוק מדביקים, מלשון 'דבק י"י בו את הדבר', א"כ 'דברתא' היינו 'מלקוח', כלומר לקחת, לוקחים אחד מהשני, זה עובר אחד לשני. זהו בדיוק שורש ויסוד המלה. התרגום לא משתמש במלה 'דברתא' למלה 'דבר', כי אצלו זה תרגום המלה 'מלקוח', לכן מתרגם ל'דבר מותא'. אבל מתוך כך הבננו את שורש המלה. כמו שלוקחים משהו אחד מהשני, כך גם בעניינו.

וכן בפסוק [בראשית ב', ט"ז] וַיִּקַּח יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ, תרגום המלה 'ויקח' הוא 'ודבר'. ויש ויקח, שמתורגם וְנָסִיב. זה כנראה כאשר המדובר על לקיחה של חפץ ממשי.

המלה 'מגיפה' היא מובנת, שזה מלשון 'זיגף'. דהיינו מכה. אבל 'דבר', זה לקיחה. לוקחים את מהשני.

ברוך ה' שזכינו להבין ממש את עומק יסוד שורש המלה, כי בעצם הכל הולך אל מקום אחד.

הוכחה לכך, מה שאמרנו מקודם מפיסקת 'תתפרקון ותשתזיבון', וראיתי עוד במחזור כמנהג והראן, זאת עיר בארץ אלגיריה, יש להם בהושענות ג"כ את הנוסח שלנו, אינני יודע האם בדורות הללו הם כבר שכחו את מסורת הקדמונים, לא יודע כיצד זה כיום, אבל בספריהם הישנים, כפי מה שאני רואה כאן בשם המחזור שלהם, זהו מקור ישן, כתוב שם בזה"ל, תתפרקון תשתזיבון מן חובא מן שביא מן בזתא מן דברתא מן כפנא מן מותנא. מה שאצלינו כתוב 'מן מותא, מן מותנא', הם אומרים 'מן דברתא'. שמע מינה כי זה דבר שבגמרא. ומכל מרעין בישין. ותיסקון בריש גלי, מבבל הטמאה לירושלם הטהורה, ויתזון עיניכון בבנין היכלא וכו'. זהו כמעט בדיוק כמו הנוסח שלנו, רק יש להם קצת כמה שינויים.

הדבר מופיע בספר נחלת שד"ל [דף 12] אוצר טוב, תרל"ד, 'דברים עתיקים מתוך כתבי יד'. ועי' הנוסח שבסידור רס"ג דף רל"ט.

לגבי המלים 'מן חובא', זאת בטח הם טעו, המעתיק או המדפיס. כי מן חובא היינו מן החטא, אבל כנראה צ"ל 'מן חרבא', כמו אצלינו. זה יותר מתאים לפי העניין, 'מן חרבא, מן שביא'. ואח"כ 'מן דברתא, מן כפנא, מן מותנא'. אינני יודע מדוע הם הבדילו, הכניסו את הרעב - כפנא - בין הדבר לבין המגיפה, היה מתאים יותר לכתוב אותם ביחד. אבל בכל אופן רואים מכאן כי זהו שימוש הלשון, כפי שהסברנו בעז"ה.

חמש צורות נוספות להחזקת כוס של ברכה, ובסה"כ עשרים צורות.

הבאנו בשיעור לפני שבועיים [שיעור מוצש"ק ואתחנן התש"פ], ארבע עשרה דרכים לצורת החזקת הכוס של-קידוש, ושאר כוסות של ברכה. בשיעור הנדפס ישנם חמש עשרה, כי לאחר השיעור הוספתי לכתוב עוד צורה.

כעת ברצוני להוסיף בעז"ה עוד חמש צורות, לאחר שעיינתי בדברי עוד ספרים. יוצא למעשה שכל האפשריות בעצם קיימות ונכתבות בספרים, כך שאין קפידא. בודאי שיש מה שראוי לכתחילה, אבל אין להעיר לאנשים אשר עושים אחרת, כי לכל צורה, או כמעט לכל צורה, יש מקור. אבל בכל זאת, ישנן כמה הערות אשר חשוב לדעת אותם.

כדאי שבעז"ה בחוברת "שערי יצחק" הבאה, שיהיו גם ציורים, כי מתוך הכתב לא כ"כ מבינים כיצד אני עושה זאת בפועל, מי שלא נמצא ולא רואה את השיעור, לכן צריך להראות זאת בצורה. לכל הפחות נביא את הציורים העיקריים. אגדיר אותם במספרים, כדי שבעז"ה בחוברת יבינו על איזה ציור אני מדבר, כך שמי שיראה זאת, יהיה הדבר בבחינת 'אותיות מחכימות', יראה בדיוק את

שערי יצחק – השיעור השבועי

הסברנו בזמנו, כי הם מפרשים את הלימוד מן הפסוק 'ואתן את הכוס על כף פרעה, לא כפשוטו. הרי שאלנו, מה מכניסים כאן את פרעה מלך מצרים? אלא הכוונה היא שהיד תהיה פרועה, זה לא האדם פרעה, אלא הוא רק משתמש בכך בתורת מליצה. פרעה מלשון [שמות ל"ב, כ"ה] **פִּי פָּרַע הוּא, פִּי פָּרַע אֶהְרֶן**. דהיינו, אל תשים את הכוס כפי שהשל"ה הבין על הכף, אלא שהכף תהיה פרועה וגלויה, ותחזיק את הכוס כך [בראשי האצבעות הזקופות]. זאת דעת השמן ששון. כך נראה לי האמת.

אבל כאן, בספר הזה, מנהגי הקידוש, הוא הבין – כמו שיוצא לפי הציור שלו, וישנם עוד אנשים שהבינו כך, לפשוט את חמש האצבעות, וולהניח את הכוס על ארבעת האצבעות הפשוטות]. ברם, היכן האצבע החמישית? הרי האגודל, כמה שתמשוך אותו, הוא לא יגיע לכוס. הסתכלתי בציור, וראיתי שהוא עושה אגודל כזה ארוך... איך הוא מתח את האגודל כ"כ בציור? אבל נראה, שהוא כופף קצת את כף היד, ואז ממילא נמשך קצת האגודל. לפשוט את חמש האצבעות, היינו כמו שהעני פושט את ידו לקבל צדקה. טוב, אולי הוא מבין, שזה קצת מתכווין... שכדי לקבל את הכוס צריך לעשות בכף היד כעין בית קיבול? יכול להיות. אבל כיון שהוא דיבר, על לפשוט את חמשת האצבעות, א"כ לא כ"כ מסתבר שהוא התכווין לכך. כך לא פושטים את חמשתם. זה דבר אחד.

הדבר השני, הוא מביא אח"כ [בדף י"ז] את דברי השמן ששון, כפי שהסברנו בזמנו, אבל הוא לא הבין שזה אותו הדבר, אלא הוא חושב שזה משהו אחר. וז"ל, **כתב בספר שמן ששון** [על שער המצות]: שיאחוז הכוס באצבעותיו כשהן זקופות למעלה, וזהו על גבהן ממש [דהיינו דסובר דמה שכתב האר"י "על גביהן" אין הכוונה כפשוטו על האצבעות כשהן פשוטות אלא הגירסא באר"י היא "על גבהן", ולאפוקי

אופן האחיזה. כמו כן, נסכם בסוף מה הכי רצוי. זה בעצם כפי שכבר אמרנו בס"ד, רק שבעת נסגור את הנושא.

ראיתי שידידנו הרב אביגדור ברגר שליט"א, הוא העורך של הקבצים 'זכור לאברהם', ידיד ותיק שלנו מלפני שנים רבות, יש לו ספר הנקרא 'מנהגי הקידוש בליל שבת', והוא מביא עוד כמה מקורות שלא הזכרנו בשיעור, אולם כמעט ולא אחזור על מה שכבר הבאנו.

בדף ט', הוא מביא כך, כתב ב'לחם מן השמים' [דברים השייכים לסעודה, דף כ"ב ע"א]: ואח"כ הוא מישב הכוס על ה' אצבעות דימינא, באופן שיהיה הכוס עומד על ה' אצבעות על גביהן ממש, וסימנך ואתן את הכוס על כף פרעה, ר"ל כשהכף היא גלויה בפשוט החמש אצבעות. ראה צילום מס' 1.

זה לא צילום, הוא לא הביא כאן צילומים, אלא ציורים. אינני יודע מדוע הוא קורא לזה צילום. מצ"ב ציור מס' 1.

אך נראה לי, כי כוונת בעל לחם מן השמים אינה כפי שהוא הבין, אלא כפי שהבאנו בשם ספר מחברת הקודש למהר"ח ויטאל. אלו בדיוק אותם המלים. נראה לי שההבנה הכתובה כאן, איננה נכונה, אלא הכוונה היא כפי שאומר בעל שמן ששון, שהכף היא גלויה.

שלא יתן הכוס בכף היד, וגם שלא יהיה על גבי האצבעות כשהן פשוטות.
ראה ציור מס' 2.

זהו מה שנראה לי הדבר העיקרי, לפי שיטת האריז"ל, שצריך לעשות כך, כפי שהוא מביא, שהכוס מונח על גבהן של אצבעות, ולא על ראשי האצבעות, אלא על החלק העליון, ואז זה מסתדר גם על האגודל, שהוא מתחבר.

בהמשך הוא מביא, ובספר פרדס יוסף [עמוד רס"ז] העיר שבדבריו יש קצת שינוי מדברי בעל השמן ששון, דכתב שיחזיק כשהאצבעות כפופות בפרקיהן העליונים, ואילו בעל שמן ששון כתב דהאצבעות זקופות.

ראה ציור מס' 3.

דהיינו, ישנו הבדל קטן ביניהם. הוא לא מחזיק את הכוס כך [ראשי האצבעות מקיפים את תחתית הכוס], אלא כך [קצת יותר בתוך גובה האצבעות], ואז יוצא שהאצבעות קצת יותר כפופות. הוא לא זוקף אותן ממש, אלא קצת עם כיפוף.

זהו דבר חדש. דוגמא חדשה, שהיא תהיה אצלינו צורה מס' 16.

קצת הוא מביא, כתב בנגיד ומצוה [ברכת המזון]: ויניחנה בימין, באופן שיהא הכוס עומד על ה' אצבעות על גביהם ממש.
ראה ציור מס' 4.

זהו כפי דעת המקובלים, העושים זאת כך [מניחים את הכוס על ראשי האצבעות]. זה מאד קשה, גם אם האדם ידייק, הכוס עלול ליפול, והוא כל הזמן חושב על כך, וכבר דיברנו על כך בזמנו.

בציור ישנו משהו שאינו מדוייק, כפי שאמרנו בזמנו גם הספר מאיר עוז העתיק מכאן, שניהם עשו את הזרת - שהיא יותר קצרה בדר"כ - שהיא נמוכה ואינה נוגעת בכוס. אבל צריך להיות, כמו עלי השושנה, שכל האצבעות יגעו בכוס. משום מה בציור שלהם, גם כאן בספר הזה, הזרת היא פחות. היה צריך לקרב את הזרת יותר למעלה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

האר"י שהיו בידו, ונתברר אח"כ שכנראה זה לא מדוייק. חושבני כי כיון שנתבררה דעת האר"י, לכן אני אומר כי אפילו שאבותינו נע"ג עשו כך, אנחנו משנים זאת כיון שנתברר שדעת האר"י אינה כן. אם השל"ה עצמו היה יודע, לא היה כותב כך. אינני יודע לגבי שיטת החסידים, אולי אצלם אם הדבר כבר נקבע אזי אינם משנים את המנהגים, אבל לפי דרכנו אכן רצוי לשנות זאת.

כעת הוא מביא, ובסוף שו"ע הרב [ח"ד נ"ז א'] הובא מנהג חב"ד: לוקחו בימינו מוסרו לשמאלו מעמידו דרך הורדה מלמעלה למטה, על כף ידו הימנית, כשהיא כפופה קצת כעין בית קיבול. דהיינו, כף היד אינה ממש שטוחה. ד' אצבעותיו מוגבהות, והגודל מושכב מן הצד עכ"ל.

זהו ציור חדש, כי האגודל אינו מוגבה, אלא מושכב. זה קצת תמוה, אבל כך כתוב כאן. זה יהיה מס' 17 ברשימה שלנו.

לאחר מכן הוא מביא את החסד לאלפים, למהר"ר אליעזר פאפו בעל פלא יועץ, כפי שהבאנו בזמנו, שהוא כותב שעדיף לעשות כדעת השל"ה בכדי שהאדם יוכל לכוין. ועל כך כותב בספר מנהגי הקידוש, מדבריו נראה, דהבין בדעת המקובלים שאומרים ע"ג האצבעות כפשוטו על גבהן של האצבעות, ולכן כתב שאין ראוי לעשות כן כי יש חשש שהכוס יפול ולא יוכל לכוון בברכת המזון, ולכן כתב שישים את הכוס על כף ידו אולם הוסיף תנאי שלא יחזיק באצבעותיו את הכוס. אולם לא גילה דעתו האם האצבעות הם זקופות כלפי מעלה או פשוטות. ומפשטות דבריו משמע שאין צורך לזקוף את האצבעות.

לפי דבריו, הכוס מונחת כך על כף היד, ולא צריך לזקוף את האצבעות אלא תשאיר אותן כפי שהן. כך הוא מבין בדעת החסד לאלפים, ואם הדבר כך אזי זהו ציור חדש, מס' 18 ברשימה שלנו.

האמת היא, שלא לכל האנשים, גובה הזרת היא אותו הדבר. בחכמת כף היד, יש לכך משמעות, האם הזרת עולה מעל הקו של אצבע קמיצה, או שהיא קצת נמוכה. כנראה ישנה מציאות כזאת אצל אנשים מסויימים, אבל בכל אופן צריך שגם היא תיגע בכוס, גם מי שאצלו היא קצרה.

בדף י"ב הוא מביא את דעת השל"ה, כתב השל"ה [שער האותיות נ"ה ב']: קיבלתי להניח הכוס על כף הימין והאצבעות זקופות, וסימנך ואתן הכוס על כף פרעה, ולא כאותן שנוהגין לאחוז הכוס בימין דהיינו שאצבעות מקיפות את הכוס, ויש קצת הוכחה לזה בזהר.

ראה ציור מס' 5.

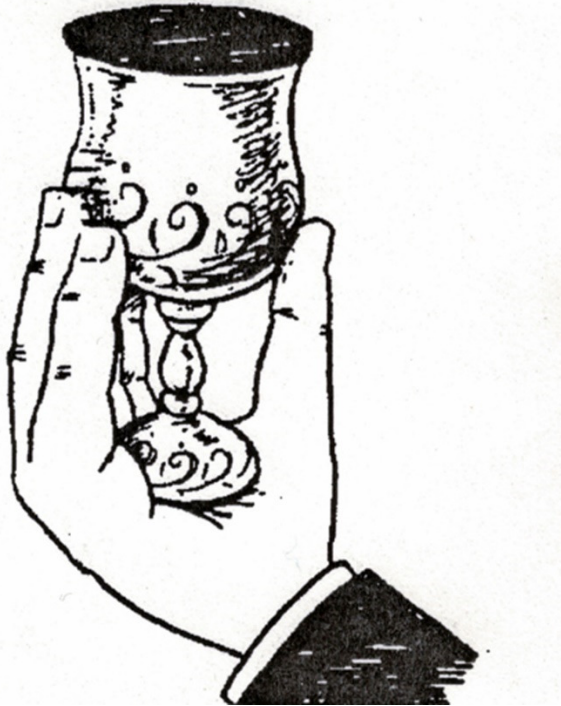

זהו כפי שרבים עושים, רק כפי שאמרנו מי שעושה כך, כדעת השל"ה, רצוי שהאצבעות יהיו מפוזרות מסביב לכוס, כמו השושנה, ולא שארבע אצבעות בצד אחד והבוהן בצד השני. אם אפשר.

לאחר מכן הוא מביא, מנהג סאטמאר [זמירות דברי יואל ח"א אות ל"ה], מנהג בעלזא [לוח דבר יום ביומו], מנהג לעלוב [סידור תפלה לדוד עמ' רכ"ז], ומנהג ביאלה [זמירות שירת השבת עמ' שכ"ח], הם כדעת השל"ה. הרבה חסידויות, עושים כדעת השל"ה. מסתבר שהם לא ישנו זאת, למרות שהשל"ה כתב זאת עפ"י כתבי

ובדף י"ג הוא מביא, כתב ה'צבי לצדיק' [זידיטשוב]: טוב לקחת כוס בעלת רגל, ויעמידנה ברגלה על כף היד, וגוף הכוס על חמש האצבעות, ובזה יוצא דעות שניהם עכ"ל. לדבריו, אם עושים עם גביע עם רגל, יוצא שהתחתית על כף היד, והאצבעות למעלה. מפשטות לשונו נראה דסבירא ליה שהאצבעות יהיו מתחת לכוס כפשוטם של דברי האר"י.

ראה ציור מס' 7.

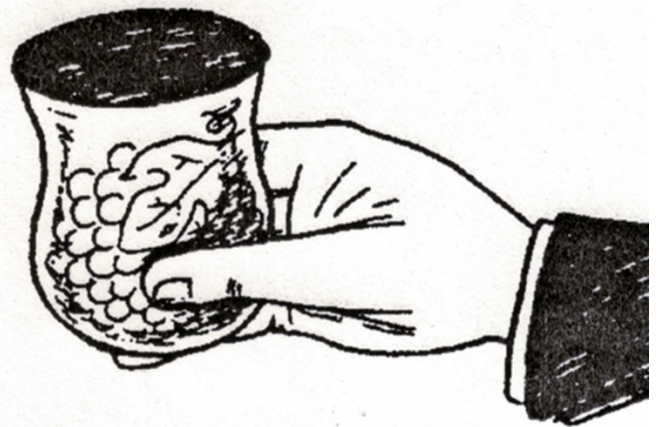
לפי דבריו יוצאים בכך יד"ח כל השיטות, אבל כפי שאמרנו בזמנו, יותר מסתבר שהדבר הפוך, דהיינו שזה לכו"ע לא טוב, כי זה לא כמר ולא כמר. ובפרט שאם הגביע הוא עם רגל ארוכה, האצבעות בדר"כ לא תופסות ממש את הכוס, הכי הרבה הן נוגעות. והרי עיקר הכוס הוא למעלה, ואם ישנה רגל אזי ישנו קושי, כי הוא צריך להתאמץ לקרב את האצבעות לכוס, אבל עכ"פ זה לא נקרא שהן תופסות את הכוס, כי מה שתופס את המושב זאת הכף. א"כ כיצד אתה אומר שבכך יוצאים ידי כל הדעות?

לסיכום – הוא כותב כך – יש הסוברים לשים על כף היד ממש, ולשיטות אלו נחלקו מה עושים עם האצבעות. יש הסוברים שיהיו מקיפים את הגביע עם חמש האצבעות. ויש הסוברים

אבל אינני חושב שהוא צודק. לא מסתבר שהחסד לאלפים כותב שיטה חדשה, אכן הוא לא הזכיר את עניין האצבעות הזקופות, אבל הרי הוא אומר כדעת השל"ה. קיימא לן, אפושי פלוגתא לא מפשינן. הוא לא בא להמציא שיטה חדשה. הוא רק אומר, כיון שאינך יכול לעשות כדעת האר"י, תעשה כמו השל"ה, כפי שהשל"ה הביא בשם האר"י. ואם השל"ה אומר 'זקופות', אז הן צריכות להיות זקופות. החס"ל קיצר משום מה, סמך על המובן והידוע, אבל אי אפשר להמציא כאן דבר חדש. מה שמפורש בשל"ה, שהוא יכתוב לא בשל"ה, זהו דבר מוזר.

אח"כ הוא מביא, כתב המגן אברהם נסימן קפ"ג סק"ז: כתב השל"ה וכו', ומכל מקום אינו מוכח כל כך, דיש לומר דיקיפם באצבעותיו כדרך אחיזה.

ראה ציור מס' 6.

הרי המג"א אומר על דברי השל"ה, שזה לא מוכרח, אפשר להבין גם בזוה"ק שהמדובר בתפיסה הרגילה. כך דעת המג"א, וזהו הציור הפשוט, ציור מס' 6 שיתפרסם בעז"ה בחוברת. זהו הציור הכי פשוט, בלי הסוד, ולפי המג"א זה אפ"י יכול להיות מתאים עם הסוד. אבל כפי שאמרנו כמעט רוב האחרונים התעלמו מדבר המג"א בזה, כי זה נראה דחוק.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ציור 2 זה הכי מהודר, וציור 5 זה למי שאינו יכול או שקשה לו, או אם רואה שאינו מכוין או שנשפך לו מהכוס. אמנם לא חייבים למלאות את הכוס ממש עד הסוף, אבל בדר"כ ממלאים על כל גדותיו. וכפי שאמרנו, לפזר את האצבעות, שיהיה ממש דומיא דשושנה. ובעז"ה שנזכה לגאולת שכנת עוזינו, 'אני חבצלת השרון שושנת העמקים', 'כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות'.

יש דבר אשר אני קצת מסתפק, לגבי כל עניין אחיזת הכוס שדיברנו, האם זה מדובר רק בזמן הקידוש וברכת המזון וברכת הנישואין וכו', כל הדברים שבהם צריך כוס, או שזהו גם בזמן השתייה. לכאורה, אם זה עניין של הדמיון לשושנה וכו', א"כ בשתייה של המברך בדר"כ גם באופנים שלא חייב לשתות מלוא לוגמיו, כגון בכוס של ברכת ברית מילה, אבל עכ"פ צריך לשתות מעט מהכוס, וכי דוקא בזמן השתייה שיאחזו את הכוס כרגיל, למרות שבשעת הברכה הוא החזיק אותה אחרת?

ראיתי חכם אחד (הרב מרדכי ג') שכותב, שהדבר פשוט, והוא אפילו לא מביא לכך שום ראיה, שזהו רק בזמן הברכות, אבל בזמן השתייה אפשר לאחזו כרגיל. אני קצת מהסס-מהסס בכך. בכל אופן, בודאי שאם עושים כך זה יהיה טוב, רק השאלה האם ישנו צורך. אבל צריך למצוא ראיה לכך, ובנתיים לא מצאתי. ה' ברוך הוא יאיר עינינו.

[לדעת ידידי הרא"כ שליט"א, קשה וגם משונה לשתות כך. ובחלק מן האופנים, הכוס יכול ליפול מידו. וגם אין נוהגים כך, ובפרט כשהמברך מוזג תחילה לכוסות אחרים, שאז אחזו את הכוס מן הצד, וממילא ממשיך לאחזו כך גם בשעת השתייה, וכל שכן השותים משאר הכוסות עכ"ל נר"ו. ולפקצ"ד עדיין צריך לברר זאת הדק היטב.]

שהאצבעות יהיו זקופות ולא יגעו בגביע. זהו דבר מעניין, הוא מביא כעת שיטה חדשה, זקופות אבל לא כך [נוגעות מסביב לכוס] אלא כך [ראשי האצבעות באויר]. אני מתפלא, כי לפני כן הוא לא הביא דעה כזאת, אבל ב'סיכום' הוא מביא דעה זאת, אולי הוא החסיר בהדפסה את זה ולא הביא לעיל את כל הפרטים. ויש הסוברים שרק ארבע אצבעות מקיפות, והאגודל מושכב מן הצד. ויש הסוברים ששמים קצת על כף היד וקצת על האצבעות, וקשרי האצבעות העליונים מקיפים את הגביע.

בכל אופן, אם ישנו דבר כזה, שהאצבעות כך ואינן נוגעות, אזי זה יהיה צורה מס' 19 ברשימה שלנו. זהו דבר חדש, שזה לא מחובר אלא מופרד.

אח"כ הוא מביא [בדף י"ד] ויש שיטה הסוברת, שאם אינו יכול להעמיד את הגביע על אצבעותיו, עדיף שיקח גביע אם און מהצד, ויחזיק באזני הגביע ולא יגע בידיו בגביע.

[מרן שליט"א פונה בשאלה למשתפי השיעור:] אתם מכירים דבר כזה? גביע עם אוזן? אני לא מכיר. בכוס זכוכית רגילה, או חרסינה, ישנה כוס עם אוזן, אבל זה לא גביע. לא מוכר לי גביעים כאלה, אשר יש להם גם אוזן. בכוס עם אוזן, בודאי שעדיף להחזיק בכוס עצמה, למה להחזיק את האוזן אם אפשר להחזיק את הכוס?

[ואחר כך נודע לנו שיש אדמורי"ם בקהילות מסוימות שאכן יש להם גביע מכסף עם אוזן].

הערה מהקהל: גם אין את השושנה.

תשובת מרן שליט"א: אכן. זהו דבר חדש.

יש לנו כאן שבעה ציורים, אשר בעז"ה יודפסו בחוברת "שערי יצחק". הכי טוב, זה ציור 2 או 3, שההבדל ביניהם הוא רק האם האצבעות זקופות או מכופפות, וציור מס' 5 שזאת שיטת השל"ה.

פסק דין שיצא השבוע לגבי המפיעים ומפרסמים כיום דברי מינות וכפירה בריש גלי, מקורות מהגמרא בהם נקטה לשונות מיוחדים בכדי לאפוקי מדעת הצדוקים, כגון בעניין ביאור הפסוק עין תחת עין וגו'. וכן בעניין גלילת המזוזה. ואיסור קביעתה גלויה ופתוחה במשקוף הדלת.

אני עובר כעת לנושא חדש.

התפרסם בערב שבת, או אמור היה להתפרסם, 'פסק דין' אשר חתמו עליו תלמידי חכמים חשובים, בזה הלשון, הובאו לפנינו דברי מינות נוראיים שנאמרו ע"י המרצה-חוקר אמ"פ, וע"י המרצה-חוקר א"ע, שלא תחשבו שהמדובר על מרצים חוקרים חילוניים, המדובר בתוך עולם התורה, אנשים שלמדו בעולם הישיבות, בישיבות החשובות בארץ ישראל, ישיבות ליטאיות, והרבה אנשים שומעים אותם, יש להם שיעורים גם במערכת 'קול הלשון', והם אומרים דברי כפירה ומינות. לפיהם יתכן שחז"ל בימי בית ראשון, פירשו חלקים ממצוות התורה, כדרך הצדוקים והקראים רח"ל (עפ"ל), ורק בימי בית שני 'התחדשו חז"ל לפרש את כל המצוות כפי המסורת הנהוגה עד ימינו (עפ"ל), ועשו זאת מאחר שרח"ל התורה ניתנה להתפרש בכל דור על-פי "התפתחות הרגש האנושי וההבנה השכלית העולמית" ו"האינטואיציה הטבעית" של אותו דור, עפ"ל.

וכמובן שכל הדברים הללו, המה דברי כפירה וקראות גמורים. לא היינו מאמינים שבזמנינו יהיו דברים כאלה, שיקומו קראים, אנשים שלמדו בישיבות, תלמידי חכמים לא עמי ארצות. אבל צריכים לדעת, כי גם הצדוקים לא היו עמי ארצות.

זה מתאים למה שקראנו בפרשתנו ודברים י"ג, י"ד [יָצְאוּ אַנְשֵׁים בְּנֵי בְלִיעֵל מִקְרָבָהּ, וַיְדִיחוּ אֶת יִשְׁבֵּי עִירָם.

ועל כן בוודאי שכל הספרים והכתבים שנכתבו בדרך זו יש לשרפם, כדין כל כתבי הקראים והצדוקים. וכמו כן ברור שגם כל שאר המלמדים והלומדים עם הנ"ל באותם בתי מדרשות שהקימו, יש להישמר מפניהם.

ועל זה באנו על החתום בחיל וברעדה, אוי לך שכך עלתה בימינו.

חתמו על כך תלמידי חכמים חשובים, היו צריכים לחתום על כך עוד הרבה יותר תלמידי חכמים, אבל לצערינו בדור שלנו, 'דור עיקש ופתלתול'. ישנם רבים רבים, שהדברים ידועים להם, והם לא חותמים, מכל מיני סיבות. למשל הרב דוב לנדו, ראש ישיבת סלבודקה, ידוע לו כל הדברים הללו, והוא אומר עליהם במפורש שיינם יין נסך. אבל כשביקשו ממנו לחתום הוא אמר, אני לא חותם, כי מאז שפעם התערב בעניין ציבורי הוא נהיה חולה מכך חודש, מאז הוא לא רוצה להתערב בענייני ציבור. כמוהו גם הרב משה הלל הירש יודע מכך, ומתנגד לדבר. וכן הרב דוד כהן ראש ישיבת 'חברון', וכן הרב נפתלי נוסבוים, הרב משה שטרנבוך, ועוד רבנים, אשר מכל מיני סיבות - משבקי"ם וכו', כל מיני טעמים שונים ומשונים, הם לא חותמים. אולי הם יחתמו בהמשך, אבל בכל אופן הדברים ידועים להם. לבנתיים מי שחתמו הם, הראב"ד של בד"צ אשדוד, הרב שמואל דוד הכהן גרוס, והרב גדליהו אקסלרוד אב"ד בחיפה, תלמידי חכמים חשובים, הרב מרדכי אייכלר שהיה מרא דאתרא בעיר עמנואל, והרב פינחס שפירא ראב"ד שערי שלום בבית שמש. הוא ביקש ממני ג"כ לחתום, ואכן הצטרפתי.

שאלה מהקהל: לא יודעים את שמם? לא אומרים בציבור?

תשובת מרן שליט"א: אם זה היה כבר מתפרסם, הייתי אומר את שמם. אבל אינני יודע, זה היה אמור להתפרסם ביום ששי, כנראה שמישהו מנע את הפירסום, לכן אינני רוצה להגיד כעת, לא הצלחתי לעת עתה לברר האם זה פורסם או שלא פורסם. בכל אופן מכירים אותם. מי שמקורב לעניינים האלה, זה לא סוד עבורו.

מה שחשוב הוא, לברר את הדברים מבחינה תורנית.

שערי יצחק – השיעור השבועי

העניין כי הם 'מים שאין להם סוף'. אם מישוהו ירצה לכנס ולאסוף את כל מה שכתבו הראשונים והאחרונים על הנושא הזה, הוא ימלא כמה כרכים בכדי לברר וללבן אותו. לכן לא אדבר על דברים שכבר כתובים, רק מה שצריך להמשך, ומה שנוגע לעניינינו.

לכאורה ישנה כאן שאלה, לא ראיתי אף אחד שעמד עליה, למה הגמרא אומרת, 'לא סלקא דעתך?' הרי הגמ' שואלת, 'אולי 'עין' ממש? עונה על כך הגמ', 'לא סלקא דעתך'. שלא יעלה על דעתך כך. מה פתאום. ומביאים ברייתא, 'יכול סימא את עינו מסמא את עינו, אולי הדבר כך, 'תלמוד לומר מכה אדם ומכה בהמה', יש לכך ראייה. אם כן, למה אתה אומר 'לא סלקא דעתך?' הרי כן סלקא דעתך?

זאת שאלה למדנית, צריך להתעמק בה. הרי אתה מביא אח"כ ברייתא האומרת, יכול כך וכך, אולי זהו הפירוש, ומביא לך ראייה שזה לא כך. נו, א"כ ישנו צד כזה. אמנם דוחים זאת. ואעיקרא הגמ' לא היתה צריכה להגיד, 'לא סלקא דעתך'. אתה שואל, למה? התשובה היא, שישנה ברייתא. הגמ' מוסיפה כאן מלים, 'לא סלקא דעתך', לומר שאין צד כזה. מדוע?

חושבני, שהגמרא לימדה אותנו כאן דבר עצום, וישנה מכך נפקא מינה גדולה לדינא. גדולים וטובים, לא ירדו לסוף העניין. כגון העניין דלקמן.

לפני כמה שנים, היה בעיקו"ת ירושלים ת"ו מישוהו – כפי הנראה היו לו דעות זרות, או מאיזו סיבה, או שרק התחיל לחזור בתשובה – החליט שהוא עושה את המזוזה לא כפי שמקובל בעם ישראל שגוללים אותה ומכניסים אותה בתוך שפופרת וכדו', אלא יניח אותה גלויה, הוא שם ניילון או זכוכית ומסגרת יפה. כל השכנים שלו שאלו אותו, מה זה? ענה להם, אתם שמים את המזוזה מכוסה, ואני לא רואה מה כתוב בפנים. אני רוצה לדעת מה כתוב, שמע ישראל וגו', רוצה לראות זאת. והוא עוד הביא ראייה

כולם מכירים את המובא במשנה מסכת בבא קמא ריש פרק החובל [דף פ"ג ע"ב], החובל בחבירו, חייב עליו משום חמשה דברים, בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת. אדם שהיכה את חבירו ופצע אותו, צריך לשלם חמשה דברים.

שואלת על כך הגמרא, אמאי? עין תחת עין [שמות כ"א, כ"ד] אמר רחמנא, אימא עין ממש.

כתוב בתורה פסוק מפורש בפרשת משפטים, עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל. פויה תחת פויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה. גם בפרשת השבוע הבא, זה ממש 'מעניינא דיומא', כתוב [דברים י"ט, כ"א] כך, וְלֹא תַחֹס עֵינְךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל. למה אתה אומר לי, שהוא משלם חמשה דברים? לכאורה, היה צריך להיות עין ממש. אם האדם פצע את השני וסימא את עינו, תסמא גם אתה את עינו.

אומרת הגמרא, לא סלקא דעתך. דתניא, יכול סימא את עינו מסמא את עינו, קטע את ידו מקטע את ידו, שיבר את רגלו משבר את רגלו, ת"ל [ויקרא כ"ד, כ"א] מכה אדם ומכה בהמה. מה מכה בהמה לתשלומין, אף מכה אדם לתשלומין. ישנה כאן השוואה, או היקש.

ואם נפשך לומר, מפרש רש"י – ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה, צא ולמד ממדרש אחר, אם תדחה את הראיה הזאת, אביא לך ראייה אחרת – הרי הוא אומר [במדבר ל"ה, ל"א] וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנֶפֶשׁ רֵצַח אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת, לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי איברים שאין חוזרין. התורה אומרת בפרשת מסעי, כי לנפש רוצח אין לקחת כופר, אבל לא לדברים אחרים.

הגמ' כאן בדף הזה ובדף פ"ד מביאה ודנה בעשר ראיות, דרשות בכדי להוכיח ש'עין תחת עין' זה ממון, ולא כפישוטו. ובספרי חז"ל ובמפרשים, ראשונים ואחרונים, ישנן עוד ראיות רבות על הנושא הזה, לא אכנס לכל

לדינא. אלא, אין צד כזה. אני רק אומר יכול וכו', בכדי לאפוקי מן הצדוקים.

לכן מובן לענ"ד כי זהו מה שהגמרא בעניינינו אומרת, 'לא סלקא דעתך', אין סלקא דעתך כזאת. המינים, הם אמרו ש'עין תחת עין' זה ממש, כמבואר במגילת תענית [פרק חמישי].

דרך אגב, זה בדיוק התאריך של ערב שבת קודש זו. המשנה במגילת תענית [שם] אומרת, בעשרים וארבעה ביה, תבנא לדינא. דהיינו, עשו כמו יום טוב ביום כ"ד מנחם אב, כיון שחזרנו ושבנו לדיני ישראל. בימי מלכות יון, היו דנין בדיני הגוים. וכשגברה ידם של בית חשמונאי, ביטלו, וחזרו לדון בדיני ישראל. ואותו היום שביטלו, עשאוהו יום טוב. שהיו הצדוקין דנין בדיניהם לאמר, הבת יורשת עם בת הבן. הצדוקים לא קיבלו את ההלכה שבת לא יורשת, הם רצו שהבת והבן יירשו אותו הדבר. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: מנין לכם? ולא היו יודעים להביא ראיה מן התורה. מובא שם הויכוח של רבן יוחנן בן זכאי שאמר להם, שוטים, מנין לכם? ואף אחד לא יכל להחזיר לו תשובה, לא ניכנס כעת לפרטים. שוטה! ולא יהו דברי תורה שלנו כשיחה בטלה שלכם. כיון שהיונים היו בשלטון, אז היה לצדוקים כוח בעוה"ר. כאשר הצליחו לבטל זאת, קבעו יום טוב.

שם בפרק רביעי כתוב כך, בארבעה עשר בתמוז, עדא ספר גזרתא, דלא למספד. מפני שהיה כתוב ומונח לצדוקים ספר גזירות, אלו שנסקלין, אלו שנשרפין, ואלו שנהרגין ואלו שנחנקין. וכשהיו כותבין אדם שואל והולך ורואה בספר, אומר להם, מנין אתם יודעין שזה חייב סקילה, וזה חייב שריפה, וזה חייב הריגה, וזה חייב חניקה? לא היו יודעין להביא ראיה מן התורה. מי ששואל אותם, תגידו, מאיפה אתם יודעים? מנין לכם שזה חייב סקילה וזה חייב שריפה? לא ידעו להביא ראיה מן התורה. הם סתם קבעו חוקים, בלי ראיות, בכדי שיגידו 'הנה זה כתוב'.

מהרמב"ם הכותב שכאשר אדם נכנס ויוצא יפגע ביחוד ה' ויעור משנתו וכו', לכן צריך לראות. לטענתו, הוא עושה יותר טוב מכולם. התעקש ולא הסכים, רק ככה. השכנים לא ידעו מה לעשות, ופנו לגדולי הדור, רבים מגדולי דורינו ומגדולי הדור שעבר, והם אמרו, תראו, זה לא מעכב, נכון שהמקובל לגלול אבל זה לא מעכב, אולי מן התורה זה לא מעכב אלא רק מדרבנן, או שכך המקובל בעם ישראל.

והביאו ראיה מגמ' מפורשת במסכת מנחות [דף ל"ד ע"א] האומרת לגבי הפסוק וְכַתְּבָתֶם עַל מְזוֹזוֹת בַּיִתְּךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ [דברים ו', ט"ז], יכול יכתבנה על האבנים? נאמר כאן כתיבה, ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על הספר אף כאן על הספר. לומדים זאת מפרשת סוטה, שם נאמר [במדבר ה', כ"ג] וְכַתַּבְתָּ אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַפְּהֵן בַּסֵּפֶר, מה שם בספר גם פה בספר וכו'. ויש פירושים נוספים. איך ישנה הוה אמינא בגמרא, יכול יכתבנה על האבנים? אם הגלילה היתה לעיכובא, אבנים הרי אי אפשר לגלול. אם נכתוב על אבנים, שמע ישראל וגו', וכי אפשר לגלול אבנים? אפשר לגלול קלף, גויל, דוכסוסטוס, נייר, אבל לא שייך לגלול אבנים. מכאן ראיה, ממש הרבה גדולים הביאו ראיה מן הגמרא הזאת, שהגלילה אינה מעכבת. רק מה, זה לא מקובל, וישנם כאלה אפי' אשר אמרו שזהו רק מנהג לגלול.

לפי מה שברצוני להוכיח בעז"ה, זאת טעות גמורה, הדבר אינו נכון. ישנן עשרות ראיות מהגמרא, שעמד עליהן בעל תורה שלימה, ממש בגאונות ובקיאות עצומה בכדי להוכיח זאת, ממש דבר נפלא. בהרבה מקומות שהגמרא אומרת 'יכול כך וכך', וכדומה, פירושו להוציא מדעת הצדוקים, כי כך הצדוקים עשו. והגמרא וכן בשאר ספרי חז"ל, מכילתא וספרא וספרי וכו', רצו להסביר, למה אנחנו אומרים אחרת. זה לא שבאמת ישנה הוה אמינא לכתוב על האבנים, שמכך תבוא להוכיח לי כי ישנה כאן ראיה שלא צריך להיות גלול, הוציאו מכך הלכה וישנה נפקא מינה

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובהלכה ד' כותב הרמב"ם, וכן זה שנאמר בחובל בחבירו ומזיקו 'לא תחוס עינך', שלא תחוס בתשלומין. שמא תאמר, עני הוא זה, ושלא בכוונה חבל בו, ארחמנו. לכך נאמר, לא תחוס עינך.

ובהלכה ה' כותב הרמב"ם, ומניין שזה שנאמר באיברים 'עין תחת עין' תשלומין הוא. שנאמר בו 'חבורה תחת חבורה', ובפירוש נאמר 'וכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף וגו' רק שבתו יתן ורפא ירפא'. הא למדת, ש'תחת' שנאמר בחבורה, תשלומין. והוא הדין ל'תחת' האמור בעין ובשאר איברים.

כפי שכתוב 'עין תחת עין', כתוב 'חבורה תחת חבורה', וישנו פסוק וכי יכה איש את רעהו וגו' ורפא ירפא', הוא צריך לשלם שבת וריפוי. אבל לכאורה הרי הוא היכה אותו באבן או באגרוף, א"כ צריך לעשות לו אותו הדבר, זהו. כיצד אתה אומר לי שישלם את השבת והריפוי. א"כ רואים במפורש שהתורה אומרת שהמדובר על תשלומין, אז אם 'חבורה תחת חבורה' זה תשלומין, א"כ גם 'עין תחת עין' זה תשלומין.

כך כותב הרמב"ם, בהלכות הראשונות.

אבל כעת הוא מוסיף בהלכה ו' כך, ואף על פי ואע"פ שדברים אלו נראין מעניין תורה שבכתב – מתוך דברי התורה שבכתב אתה כבר יכול להבין את הפירוש האמיתי של הדברים הללו, אבל בכל זאת זה לא רק זה – כולן מפורשין הן מפי משה רבינו מהר סיני. יש לנו מסורת מחכמי ישראל, דור אחרי דור עד משה רבינו, כי משרע"ה הסביר לנו זאת במפורש, 'עין תחת עין' זה ממון. כולן הלכה למעשה הן בידינו, וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה רבינו ועד עכשיו.

העיקר הנוגע לנו, זהו מה שכתוב שם בהמשך, ועוד, שהיו בייתוסין אומרים – צדוק ובייתוס הם היו שני חברים, תלמידי אנטגנוס, אשר יצאו לתרבות רעה, כמבואר במסכת אבות [פ"א משנה י"א] שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים. אלו צדוק ובייתוס, שהם בעצם אותו הדבר, או כמעט אותו דבר. הבייתוסים היו אומרים, [שמות כ"א, כ"ד] עין תחת עין שן תחת שן. הפיל אדם שינו חבירו, יפיל את שינו. סימא את עינו של חבירו, יסמא את עינו. יהיו שוים כאחד.

גם בהמשך מובא, לגבי מה שכתוב בעניין יבמה, ודברים כ"ה, ט"ו, 'וְיִרְקָה בְּפָנָיו', שתהא רוקקת בפניו. הרי ההלכה היא, שלא צריך שהיבמה תירוק לו רוק על הפרצוף, אלא רוק שנראה לעיניי. זאת התורה שבעל פה, זאת המסורת של עם ישראל. אבל אצלם, רק מה שכתוב במלים, דהיינו לירוק בפנים שלו. וחכמים שם מתווכחים איתם, ובסופו של דבר כאשר הצליחו לבטל זאת הם עשו יום טוב.

אם כן, הגמ' לימדה אותנו כאן כלל, כאשר היא אמרה 'לא סלקא דעתך', כי אין סלקא דעתך כזאת. אני אומר לך יכול וכו', רק בכדי לאפוקי מהם, להוציא מליבם.

דברים אלו מתחזקים מדברי הרמב"ם [בפ"א מהלכות חובל ומזיק הל"א] שכתב בזה"ל, החובל בחבירו, חייב לשלם לו חמשה דברים, ואלו הם, נזק וצער ורפוי ושבת ובושת. וחמשה דברים אלו כולן משתלמים מן היפה שבנכסיו כדין כל המזיקין.

ובהלכה ג' כותב הרמב"ם, זה שנאמר בתורה 'כאשר יתן מוס באדם כן ינתן בו', אינו לחבול בזה כמו שחבל בחבירו, אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כאשר עשה, ולפיכך משלם נזק. והרי הוא אומר 'לא תקחו כופר לנפש רוצח', לרוצח בלבד הוא שאין בו כופר, אבל לחסרון איברים או לחבלות יש בו כופר.

בא מהרש"ל בספרו ים של שלמה וריש פרק החובל] ואומר, אינני מבין את הרמב"ם. מה הרמב"ם מוסיף את הלכה ו' הזאת, שישנה כך קבלה ממשרע"ה מהר סיני, ושזה הלכה למעשה וכו'? בשביל מה אתה צריך את זה? מהיכן לקחת זאת? הרי בגמ' ישנן דרשות על כך, גזירה שוה וכו', למה אתה בא ואומר עוד כי ראינו זאת בכל הדורות?

וזה לשון מהרש"ל, והא דמשלמין העין והיד בדמים, ולא נימא עין תחת עין ממש, יליף בגמרא מכמה קראי. והנה כתב הרמב"ם, ואף על פי שדברים אילו נראין מעניין תורה שבכתב, כולם מפורשים הם מפי משה רבינו ע"ה הלכה למשה מסיני הן בידינו, ובזה ראו אבותינו – ישנה כאן טעות דפוס, וצ"ל 'זכזה' ראו אבותינו [במהדורת מכון משנת רבי אהרן, כתוב 'זכזה'. העורך] – דנין בב"ד של יהושע ובב"ד של שמואל הרמתי ובכל ב"ד וב"ד שעמדו מימות משה רבינו עד עכשיו עכ"ל.

דרך אגב, הוא מעתיק שם את הרמב"ם בשיבוש, 'כולן הלכה למשה מסיני', אמנם ישנן נוסחאות כאלה, אבל זה לא 'הלכה למשה מסיני', כי זה לא מוגדר כ'הלכה למשה מסיני', אלא זה צריך להיות 'הלכה למעשה'. הגירסא הנכונה ברמב"ם היא, 'הלכה למעשה הן בידינו', לא 'הלכה למשה'. כי הלכה למשה היינו, שאין לו שום רמז במקרא, אבל דבר אשר יש עליו פסוקים, גם אם זה לא בדיוק הפשט, לא קוראים לזה הלכה למשה מסיני. כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות.

אומר מהרש"ל כך, ולא הבנתי דבריו, דהא כמה ג"ש וכמה קראי דריש תלמודא על זה, ומה צריכין לקבלה איש מפי איש? ואם קשה לו להוציא הפסוק עין תחת עין מידי פשוטו ע"י דרש, ובזה יש מקום ופתחון פה למינים וצדוקים, ע"כ כתב שהוא מן הקבלה, וכן דעת ראב"ע בפירוש החומש, והנה לריק עמלם, דאיך נאמר שעין תחת עין ממש, אם כן כה"ג

חבורה תחת חבורה וגו', והא כתיב והכה איש את רעהו באבן או באגרופ רק שבתו יתן ורפא ירפא. ואם היינו ג"כ משלמים בגופו, למה צריך ריפוי ושבת וכו', הוא מאריך בראיות בסוגיא.

ובסוף הוא אומר, לכן נראה שדברי חכמים מספיקים, אף זולת הקבלה. לא צריך זאת. הוא חולק על הרמב"ם. אין צורך בהלכה ו', מספיק מה שכתבת מקודם, וכל הראיות שישנן בגמרא, ולא צריך יותר.

גם המעשה רוקח הקשה מעצמו ע"ד הרמב"ם הללו, הוא לא ראה את מהרש"ל והוא כותב כך, לכאורה קשה טובא, דמאחר שהקדים שהם הלכה למשה, מה צורך להביא ראיות אחרות מבית דינו של יהושע ובית דינו של שמואל, הא הוי כיהודה ועוד לקרא. הוא מנסה לתרץ איזה תירוץ, ובסוף הוא אומר שהוא דוחק.

לאמיתו של דבר, כנראה אישתמיט להם דברי הרמב"ם בפירושו על המשנה. אם היו רואים את הקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה, היו רואים כי 'דבר גדול דיבר הנביא'. לרמב"ם ישנה כאן כוונה עמוקה. כי לכאורה, הגמ' מביאה דרשות וראיות, גזירות שוות והוכחות וכו'. מה הפירוש? וכי ישנו ספק בכך?

הגמ' במסכת סוכה דנה, מה זה 'פרי עץ הדר'? מי אמר שזה אתרוג, אולי זה תפוח, אולי פלפלים? ומביאים שם ראיות, כגון 'הדר באילן משנה לשנה', כמו דיר וכו'. אומר הרמב"ם, זה לא שהגמ' הביאה הוכחות, כיון שהיה ספק. אין שום ספק. כולם יודעים, מה זה 'פרי עץ הדר'. אם תשאל, מהיכן אני יודע ש'פרי עץ הדר' זה אתרוג ולא תפוח, התשובה היא, כיון שראינו את אבותינו, מה הם לקחו עם הלולב. הראיות שמביאים, זה רק להראות שגם בתורה הדבר הזה מרומז, זאת חכמת התורה כי גם במלים אפשר לראות זאת, שהדבר רמוז במלים. אבל גם בלי זה, יש לנו מסורת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כאשר אין אפשרות שהחובל ישלם, הוא עני מרוד שאינו יכול לשלם. כעת כשהוא סימא את חבירו, מה תעשה לו? אם אתה אומר לי שאכן ישנה הוה אמינא כזאת, הייתי אומר, אין הכי נמי, אם כן במקרה כזה נסמא את עינו, כי אין אפשרות של תשלומין. אני אומר זאת, בגדר אולי.

לפי שיטתם, שהם למדו להוכיח מהגמ' שאפשר מזוזה בלי גלילה, אז גם כאן יכול להיות אולי שישנו צד כזה. אבל, אין צד כזה. זאת טעות. לא יכול להיות דבר כזה. אם החובל לא יכול לשלם, אין מה לעשות. [ובל"ג עוד נרחיב על כך בשיעור נוסף].

ולמעשה, זכינו לדברי רבי אברהם בן הרמב"ם, הכותב זאת במפורש בספר המספיק, שנדפס בדורינו. כי ברמב"ם עצמו, לא כתוב מפורש בהלכות מזוזה, האם כריכת המזוזה זה מעיקר הדין או שלא. אבל הוא כותב זאת ממש בצורה מפורשת, שחור ע"ג לבן, בפרק על המזוזה [פרק ל"ב, דף 274] בזה"ל, דבריו יתעלה וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך, במסורת הנכונה נכלל בשם משה רבינו ע"ה, שא"ל שתי הפרשיות, שמע והיה אם שמוע וכו', יהיו כתובות על עור אחד, מונחות אחר גלילתן בתוך תבנית, או קנה או זולתם, ושאותה תבנית תיקבע במזוזה הימנית של הדלת. ר"א בן הרמב"ם כותב כאן במפורש, שעניין גלילת המזוזה זה דבר הנמסר מפי משה רבינו. זה בדיוק מתאים גם לגבי עין תחת עין. כמו שבכל הדורות ידעו איך שמים את המזוזה, זאת המסורת, וזה נמסר מדור לדור. [בתשובה מיוחדת שעדיין לא נדפסה, הארכתני מאד בס"ד בכל העניין דלעיל].

מה שמפליא הוא, שהרמב"ם בספר המורה [חלק ג' פרק מ"א] כותב בעניין זה דבר מוזר, אשר רבים התפלאו עליו. צריך לפענח זאת, אבל אינני יודע האם אספיק בעת, אולי עדיף שלא אתחיל את הנושא, כי אז נשאיר אתכם חלילה עם פה פעור. לא כדאי. חשבתי שרק התחלתי

אותו הדבר, לגבי עין תחת עין. וכי יכול להיות, שכל החכמים בכל הדורות לא ידעו זאת. וכי שאדם פוצע את חבירו זה מילתא דלא שכיחא? וכי זה קורה פעם במאה או באלף שנה? הרי זה קורה ומצוי. א"כ, מה דנו? אם אדם בטעות פצע את השני, מה עשו? פצעו אותו? אדם בטעות גרם עיורון לשני, עיוורו אותו? הרי כולם יודעים מה המסורת מדורי דורות, בכל הבתי דינים. אולי האנשים הפשוטים אינם יודעים, אבל הדיינים יודעים מה המקובל. לכן הרמב"ם אומר, ברור שהדבר היה כך, וכל הבתי דינים ידעו זאת. כל הראיות של הגמ' מן הפסוקים, זה רק להוכיח את זה מפסוקי התורה.

לכן הגמרא אומרת, 'לא סלקא דעתך'. אין דבר כזה. הדבר ברור לנו כשמש בצהרים. רק הצדוקים והבייתוסים, שהם כפרו בתורה שבע"פ, הם אלה שבאו להגיד שאין מסורת ואין כלום, מחקו את הכל, והם מפרשים בתורה מה שהם רוצים. ולכן, בכלל פירשו בלי מסורת, נהיה ביניהם חילוקי דעות מן הקצה אל הקצה. בגלל כל המחלוקות שלהם, כיון שאין להם שום בסיס, כל אחד יכול לפרש בתורה מה שהוא רוצה, בסוף האחד עשה פסח בחודש הזה והשני בחודש אחר, היה ביניהם הרבה בלבולים, והרבה פעמים שינו את דעותיהם וכו', כיון שכל אחד ממציא מה שהוא רוצה.

אם כן יוצא, כי זה לא סלקא דעתך. הסלקא דעתך שיכול להיות, זה לא בגלל שאכן היה לנו צד כזה, אלא שבסגנון יכול וכו' אנחנו רק באים להוציא מדעתם של צדוקים. וכפי שאמרנו, ממילא מה שכתוב במסכת מנחות, יכול יכתבנה על האבנים, זה לא סלקא דעתך, אל תוציא מכך מסקנא.

גם בנדון דלעיל, אם היה סלקא דעתך, יכול היה להיות נפקא מינה. אולי נעמוד על כך בהמשך. צריך להתעמק, אולי אפשר למצוא עוד נפק"מ. אבל ישנה נפק"מ, כגון מה יהיה

את השיעור ושיש לי עוד זמן. א"כ נסיים בנושא אחר נפרד, כי זה נושא ארוך שצריך להרחיב עליו.

השלמה לגבי הכתובה בנוסח תימני שהוציא הרב מסעוד משולם שליט"א, והתייחסות למכתב תשובתו למרן שליט"א בעניין זה.

נסיים בעניין הכתובה בנוסח התימני, הנושא שהתחלתי לדבר עליו בשיעור ומוצש"ק חוקת ובלק התש"פ. ב"ה הרב מסעוד אשר משולם שליט"א השיב במכתב על ההערות שדיברנו בשיעור, חלק מן המכתב כבר הדפיסו בשערי יצחק ומוצש"ק ואתחנן התש"פ, כפי שאמרתי לכם אז, לכן אקצר ואביא את החלק שעדיין לא דיברנו עליו.

לגבי מה שהוא כותב בהתחלה, אפתח דברי וארפם – כנראה כוונתו למליצה מן הפסוק 'ישלח דברו ויִרְפְּאֵם' – למה החלטתי להוציא נוסח כתובה לתימנים. וכדבריו, אני רב ספרדי, ומה לי כי אתערב בנושא של עדה אחרת.

הנה בהגיעי למחלקת הנישואין כאן, נוכחתי כי אין, ומעולם לא היה, נוסח תימני. וחתן תימני שהתעקש על נוסח אבותיו, היו קונים לו, או שולחים אותו, לקנות איזה נוסח מזדמן שימצא בחנויות. וכעת שמועצת הרה"ר לישראל החליטה שכל רבנות חייבת שיהיה לה שלשה נוסחי כתובות: ספרדי, אשכנזי, תימני. קיבלנו החלטה להדפיס גם נוסח זה. חושבני כי בכך כבר הגיעו ימים טובים לישראל, בעבר לא היה דבר כזה, ההיפך, הרבה רבנויות לא הכירו בנוסח התימני, היו כאלה שלא רצו לקבל בכלל גם לאחר החופה. אבל עכשיו התקבלה החלטה, אינני יודע מה הסיבה, מה עומד מאחורי זה, שיהיו שלשה נוסחאות ברבנות עצמה, זאת כבר תקנה שעשו. נו, ברוך ה'.

אבל הוא כותב, אך דא עקא, פניתי לכמה רבנויות בארץ (ירושלם, ראש העין, רחובות, בני ברק, קרית אונו, אריאל, הרצליה, אליכין

ועוד, שבחלקם כיהנו ומכהנים פאר מגדולי חכמי ורבני תימן כידוע), לקבל את נוסח כתובת תימן שבידם וכו', ומצאתי לא פחות משנים עשר נוסחים שונים.

בהמשך אחרי כן הוא כותב, נפוצה השמועה (שהוא מחפש כתובות לפי נוסח תימן) וקיבלתי עוד נוסחים שהדפיסו רבנים פרטיים מחכמי תימן, מהם גדולי תורה ידועים, כגון הר"י קאפח ועוד עכ"ל.

ואני מתפלא, על הגדולי תורה הידועים האלה שהוא מדבר עליהם, ראיתי גם את הכתובות שלהם. אינני יודע מה הגדלות הזאת. איך בנוסח הכתובה, מכניסים גם הם ז'לא ישמיט עליה חוב זה אפילו בשביעית, מאיפה שרבבתם זאת? איך הכנסתם בנוסח הכתובה, דבר שמעולם לא היה בכתובה, רק בתורת שטר צדדי, כפי שהסברנו בזמנו שלא ראוי להיכלל בגוף נוסח הכתובה עצמו. אבל לצערינו, הדבר בבחינת דברים ל"ב, ל"ו פי אֲזַלְתְּ יָד וְאָפֶס עָצוּר וְעֹזוּב. לצערינו, ההנהגה היתה של שטחיות, כלאחר יד. לא נכנסו לעומק העניינים, כל איש לדרכו פנה.

בכל אופן, לגופו של עניין הוא כותב כך, ועתה אגש אל המלאכה, לבחון את ההערות:

א. תאריך בלשון ארמי, וכן מנין לשטרות. בתוך עמי אנכי יושבת, ולצערני, כתובות רבות חוזרות אלי – אחר החתונה – פסולות, או שלא נכתבו לפי ההלכה לכתחילה. ולא כל הרגיל לערוך חו"ק בחזקת מומחין ומוחזקין. ואיני ממונה על הכשרת רבנים, ואין בכוחי לתקן את העולם. וגם כת"ר אמר, שמחמת דבר זה בהדפסה החדשה – מילאו דברים רבים בכתובה ולא השאירו ריקם. לכן, על אף הטענה, שנכון יותר לכתוב התאריך בארמית כעיצומו של שטר. הוא אומר, כי האמת שאכן היה יותר טוב לכתוב גם את התחלת הכתובה בארמית, כגון בארבעה בשבא. כי כפי שהשטר עצמו הוא בארמית, אז גם הפתיחה צריכה להיות בארמית.

שערי יצחק – השיעור השבועי

את המשמעות, כביכול בשתי שבת, ואולי יובן שהכוונה שזה ללשון רבים בשתי שבתות, על דרך שנאמר ובראשית ל"ב, וַיְהִי לִי שׁוֹר וְחֹמֹר, שהכוונה שוורים וחמורים כנודע מרש"י ושאר המפרשים, אך כתובה יש לה דיני שטר, כשאין לנו ספק בכוונת הדברים, או שאפשר לזייף, הכתובה כשרה. כמובן, רצוי להוסיף כעת בי"ת, אפילו שכבר העדים חתמו.

דרך אגב, יש לי שאלה, עדיין אין לי תשובה על כך, כי כאמור בכתובה שלנו הכל כתוב לנכון בל' ארמית, גם הפתיחה, הדבר מובן כי לא מסתבר שחלק יהיה בארמית וחלק לא, וכך זה ברמב"ם ובכל הקדמונים. אבל השאלה היא, מדוע ב'קניין', הנוסח שלנו הוא ז'קנינו מפלוני חתנא דנא? מדוע כותבים ז'קנינו, ולא ז'קנינא, כפי שכתוב בכתובות האחרות? למה דוקא דבר זה, אצלינו הוא בלשון הקודש? אינני יודע, מה חששו דוקא במלה הזאת. הדבר צריך עיון.

הוא ממשיך וכותב, ב. למנין שאנו מניין/די רגילנא למימני. כיום למיטב ידיעתי אין שני מניינים אלא כולם מנין למנין בהר"ד, וטענת שטר מוקדם/מאוחר – לא תקבל כלל. לפיכך אין צורך הלכתי אמיתי בתוספת זו. ובשלמא אם תוספת זו היתה בנוסח הכתובה המקורי מתימן – לא הייתי משמיט מדעתי. אך המעיין בנוסחי כתובות שהביא כת"ר בס' טופס כתובות רואה מתוך שתיים עשרה כתובות המצולמות שם, תשע (עמ' רכג, רכו, רכח) – רלד) ללא תוספת זו, ורק אחת (עמ' רכד) עם תוספת זו (שני נוסחים קיצרו לשונם, ולא ניתן ללמוד מהם). וכך כתובות רבות שהגיעו לידי מתימן, לא נכתבו בהן נוסח זה. אם כן – למה לשנות ולהוסיף דבר שאינו מחוייב. הוא שואל, למה להוסיף את המלים 'למנינא די רגילנא למניני ביה'? אם הבעיא היא מפני שיש חילוף במניין השנים, על כך הוא טוען שזה לא יגרום בלבול בעניין הזה, כיון שכולם מונים לפי מנין בהר"ד.

לגבי הוספת מניין השנים לשטרות, כעת הוא מודה, בזמנו הוא אמר שאין שום עניין במניין השטרות, אבל עכשיו לאחר שהסברנו זאת הוא כבר הודה על האמת. ויישר חילו. וז"ל, וכן להוסיף מנין השטרות, החשוב לזיכרון הפסקת הנבואה מעם ישראל. מ"מ אין לי ברירה אלא לפשט את הדבר, כדי למנוע טעויות. ותפסת מרובה לא תפסת. ומאחר שהשטר כשר ומהודר ללא שום פקפוק וערעור בכתובת תאריך בלשה"ק, והשמטת מנין לשטרות – כך עשינו. הוא אומר כי במציאות, הוא רואה שטועים, עשו טעויות, תפסת מרובה לא תפסת.

הוא צודק. כי במציאות בשטח זה נכון, הרבה מתבלבלים, בפרט שרגילים לכתובות אחרות, כשבא להם נוסח כתובה תימני, לא יודעים למלא נכון. למשל, בכתובה שלנו, מודפס כך, 'ב_____ שבא', משאירים מקום, כגון אם צריכים לכתוב 'בתרין ב'שפא', אבל למה אין אות בי"ת במלה 'שפא'? לא הדפסנו את האות בי"ת, כיון שבערב שבת, דהיינו ביום חמישי בלילה, אנחנו כותבים 'במעלי שבא' ועיין שיעור מוצש"ק משפטים ומוצש"ק תצוה שנת התשע"א. לא שייך לכתוב 'במעלי ב'שפא', אלא 'במעלי שבא'. לכן לא יכולנו להדפיס בי"ת, וצריך למלא זאת בכתב יד. למשל ביום שני, 'תרין בשבא'. ביום שלישי, 'תלתא בשבא'. אבל אני רואה כתובות, שכתבו בהן 'בתרין שבא'. גם כשמישהו מילא זאת, יש אשר לא ידע למלא נכון.

אצל אבותינו בתימן, לא ראינו טעויות כאלה כמעט, כיון שהם הכירו נוסח אחד קבוע, לכן לא היו מתבלבלים. משא"כ היום שישנם כמה וכמה נוסחאות. באופן עקרוני, אני מסכים איתו, כי אם מישהו לא מיומן יכתוב את הכתובה, הוא יעשה שיבושים וטעויות.

שאלה מהקהל: כתובה שכתוב בה 'בתרין שבא', במקום 'בשבא', פסולה?

תשובת מרן שליט"א: מסתבר שלא, כי מובן שזו רק טעות בסגנון. הגם שזה משנה לכאורה

אבל, אולי הוא לא שם לב שבספר טופס כתובות [בדף כ"ג] כבר כתבתי, כי נכון שמהר"י בשירי ומהר"י לא כתבו זאת, אבל חכמי תימן אחרים, כגון מהר"י ונה והר"י משתא, כתבו זאת, וכן רבי האי גאון. הרבה כתובות כך. הסברתי שם באריכות, שהרי כולם כותבים 'למניין שאנו מונים כאן'. אכן נכון שבמציאות כיום אולי אף אחד לא יתווכח על כך, אבל זהו עניין תורני, בדעת הפוסקים. הרשב"ץ אומר, למה כתבו את הנוסח הזה. אם כן, הדברים מקבילים. הם כותבים 'למניין שאנו מונים כאן', ואנחנו כותבים 'למנינא די רגילנא למימני ביה'. הדבר מתאים. כי הרי הם כותבים רק את המניין לבריאת העולם, 'למניין שאנו מונים כאן הכוונה שלא תהיה שאלה של שטר מוקדם, כי תלוי אם מונים את הימים שלפני בריאת העולם. הרי מיום ששי, זה נחשב כבר שנה חדשה. ראש השנה, היום הרת עולם. אבל כיון שאנחנו התימנים כותבים היום גם את המניין לשטרות וגם את המניין לבריאת העולם, אז במקום המלים 'למניין שאנו מונים כאן' אנחנו כותבים 'למנינא די רגילנא למימני ביה'. יש לכך יסודות.

כיון שהזמן קצר, אדלג ממכתבו, ואבקש מעורך השיעור להוסיף את הפיסקאות הבאות, בכדי להביא את כל המכתב בשלימותו.

ג. ורצה והוסיף לה תוספת וכו'. הנה, כת"ר הסכים עימי שיש לברר נוסח שיתאים למציאות של היום, ולא לקחת את הנוסח שהיה נהוג בכתובות רבות (מאיה קפלה פצה וכו'), וכן הסכים שיש לכתוב את התוספת על עיקר הכתובה ולא על הנדוניא. אלא שציינ שהערה זו אינה שייכת אליהם – הכוונה לכתובה שלנו, ב'פעולת צדיק' – מאחר ובנוסח שלהם נכתב: "ורצה והוסיף לה תוספת בסוף מהרה", והיינו על המוהר = עיקר כתובה ואינו על הנדוניא. ומ"מ יוצא שהנוסח שלהם כך הוא: עיקר כתובה, נדוניא, תוספת על עיקר כתובה. ומה פגם איכא בנוסח הרמב"ם שהוא: עיקר כתובה, תוספת על עיקר כתובה, נדוניא. ונוסח

זה לא המצאה שלי, אלא נוסח הרמב"ם שהוא הבסיס לנוסח זה. וגם היה מקובל בכתובות תימניות, כמו שהובא גם בספרו (עמ' רכד). לפיכך איני רואה סיבה מספקת לשנות.

ד. ולא ישמיט עליה חוב זה ואפילו בשביעית. הנה בהערה 21 כתבתי שלענ"ד דבר זה הוא ללא צורך, רק כיון שראיתי כתובות רבות שהוסיפו לזה – חיפשתי איזה טעם וסיבה לדבר שנעלם מעיני, ופלפלנו בדבר שמתברר שאינו אלא 'חדשים מקרוב באו וכו'. לפיכך אני מקבל את ההערה, ובע"ה בהוצאה הבאה נשמיט זאת.

לסיכום: הכתובה נוסח תימן שבהוצאתנו – גם לפי דברי הדר"ג שליט"א היא כשרה, אלא שיש ד' הערות שאינן פוסלים את הכתובה אלא מן הראוי היה להוסיף/להשמיט. ומלתי בהן כבר אמורה.

ואסיים בברכת תודה למור"ר – רק תראו, איך הוא ממש תלמיד חכם עניו. הוא כותב לי, תודה למורי ורבי. אינני יודע, הוא עשה אותי כבר הרב שלו, הוא כותב אלי כאילו הוא תלמיד שלי.

והערת העורך: אולי כוונתו 'מורינו ורבינו' – באופן כללי. ואולי כיון שלמד ממרן שליט"א את עניין חשיבות מניין השנים לשטרות, והודה לגביו וכדלעיל, הרי הוא בבחינת הכתוב בפרקי אבות, הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת וכו' צריך לנהוג בו כבוד, שכן מצינו בדוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיודעו, וכו'. מלבד מה שלמד את כל הספר טופס כתובות].

על שבכלל התייחס לדברים שכתבתי, דבר זה בעצמו כבוד גדול עבורי.

ואברכו ברכת הדיוט, אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך, בבריאות איתנא ונהורא מעליא וכט"ס, לא יעדי מינן זיויה ויקריה לעלם, בביאת ינון ואליה בב"א. מנאי תלמידו, מסעוד אשר משולם, תל אביב.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לרב למלא זאת, והוא ביקש ממנו שיעזור לו. מי שאינו רגיל, הוא מפחד על כל דבר, אולי יעשה שגיאה.

[מרן שליט"א פונה לבנו הרב ישראל שליט"א:] תזכיר כעת מה שאמרת לי בשבת, לגבי מה שראית שפירסמו משהו על התימנים, באיזה ספר על הקורונה, שכתב עוד איזה המצאה על התימנים.

הרב ישראל: הנדון היה לגבי צירוף של מניינים, למשל אם מישהו נמצא בעזרת נשים, או במקום אחר שאין לו שם ספר תורה, האם הוא יכול להצטרף להשלים לעשרה, יברך את הברכות שם ויקראו בספר תורה אף שאינו נמצא לפניו, אז הם כתבו להביא ראיה ממנהג תימן, שנשים היו מברכות ברכות קריאת ספר התורה מעזרת נשים. [הציבור צוחק].

מרן שליט"א: כן. כך לצערינו. אלו דברים בטלים, דברים שלא היו ולא נבראו. הרבה דברים כותבים על התימנים, מתוך חוסר ידיעה, חלמו דברים שלא יתכנו להיות. ישנן עוד דוגמאות, אולי בהמשך נביא אותן.

[התברר מפי הרב ישראל לאחר מכן, שהכוונה לספר חדש בשם הביאני חדריו, הלכות מגפת הקורונה, ספר גדול ומרשים שיצ"ל לאחרונה ע"י הפצת הספרים בלוי. ובדרך מ"ב הביאו את דעת הרב שטרנבוך, שאפשר לברך על ס"ת אף שאינו מונח לפניו בגלל חשש הידבקות בקורונה, דומיא דסומא [וכבר הערנו על כך בשיעור מוצש"ק קרח התש"פ], ושטענו עליו כי סומא שאני שהספר עכ"פ נמצא לפניו. והוסיפו בהערה כי יש שהביא ראיה לדבריו ממה שנהגו בקהילות בני תימן בעבר, שהיו נשים קונות עלייה לתורה ומברכות מעזרת נשים, ושומעות משם את קריאת החזן ע"כ. אך הדברים מרפסין איגרי, כדבר האמור].

והמקום ברוך הוא יסייענו על מעשי רצוננו, אכ"ר.

כפי שאמרנו, הוא אכן אומר דברים מתוך הנסיון, זענותו תרבני, ירבו כמותו בישראל, ואין חכם כבעל הנסיון. אני מבין אותו. אבל מצד שני, מי שכן יודע, עדיף הכתובה של פעולת צדיק. דהיינו, ישנן מעלות בנוסח הכתובה התימני המקורי, ובפרט שישנן הוראות מצורפות למילוי הכתובה, לכן אולי כדאי שאם הדבר קשה, אז למלא כל פעם את מניין השנים לשטרות בכתב יד, לפני שמעבירים לרבנים.

דרך אגב, בהערה למטה הוא מוסיף, וזה הטעם שהשמטנו גם "דאינון מזוזי כספא עשרין וחמשה", דבגרושה יצטרכו לכתוב "תריסר ופלגא", ודבר זה יסבך את הרבנים שאינם בקיאים בכגון דא, דבר שיוביל לפסילת הכתובות.

גם דבר זה, שוב הפעם. חסרון ידיעה שמיה חסרון. רוב ככל הרבנים אכן לא רגילים לנוסח הזה לצערינו, לא כולם לומדים את הנושא בצורה יסודית, הם בסה"כ מעתיקים ומדקלמים. אבל למעשה, הנוסח הזה שהוא כתב איננו מדוייק. אנחנו כותבים, עשרין זוזין וחמשה זוזי, ובגרושה או אלמנה כותבים תריסר זוזין ופלג זוזא. זהו בדיוק הנוסח. הטעם לנוסח הזה שנראה מסורבל, ביארנו בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת יתרו ע"פ כה תאמר לבית יעקב. אז הוא אומר, כי דבר זה יביא לפסילת הכתובות, כיון שלצערינו לא ימלאו זאת נכון. אין הכי נמי, אם זה מישהו שלא יודע, אכן עדיף לתת לו משהו יותר פשוט. אבל מי שידע, המובחר הוא לעשות את הנוסח המקורי.

שאלה מהקהל: אם יש הוראות למילוי הכתובה, מה הבעי"א?

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל צריך לשבת וללמוד זאת במשך חצי שעה או שעה, ולחוצים לפני החופה. אין פנאי. הנה בני הרה"ג ישראל שליט"א ראה זאת במציאות השבוע, הוא היה בחופה בעירו נתיבות ת"ו, וראה כמה היה קשה